

УДК 37.013.2

*Амердинова М. М.,
доктор философских наук, профессор,
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева,
г. Бишкек, Кыргызская Республика*

*Акматова Г. Э.,
старший преподаватель, завед.каф. Прикладная механика и дизайн
Кыргызско-Узбекский международный университет им.Б. Сыдыкова*

ААЛАМДАШУУ ШАРТЫНДА ЖАШ МУУНДАРДЫН ЭСТЕТИКАЛЫК БААЛУУЛУКТАРЫНЫН КАЛЫПТАНЫШЫ

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ МОЛОДЫХ ПОКОЛЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

FORMATION OF AESTHETIC VALUES OF YOUNG GENERATIONS IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Аннотация. Бул макалада эстетиканын калыптанышындагы негизги этаптар жана Кыргызстандын жаш муунунун баалуулуктары менен тааныштыруу мисалынын негизинде бирдиктүү мектеп формасынын жалпы билим берүүчү мекемелери аймактын этникалык жана маданий өзгөчөлүктөрү каралат. Ошону менен бирге макалада бир катар тыянактар чыгарылды.

Негизги сөздөр: ааламдашуу, мектеп формасы, билим берүү, эстетикалык баалуулуктар.

Аннотация. Данная статья рассматривает основные этапы формирования эстетических ценностей подрастающего поколения Кыргызстана на примере введения в общеобразовательных учреждениях единой школьной формы, основанной на этнических и культурных особенностях региона. Сделан ряд выводов.

Ключевые слова: глобализация, школьная форма, образование, эстетические ценности.

Abstract. This article examines the main stages of the formation of aesthetic values of the younger generation of Kyrgyzstan on the example of the introduction of a single school uniform in educational institutions based on the ethnic and cultural characteristics of the region. Several conclusions have been drawn.

Key words: globalization, school uniform, education, aesthetic values.

Бүгүнкү күндө Кыргызстандын учурдагы өнүгүү этабы коомдогу глобалдык өзгөрүүлөр менен мүнөздөлөт. Ааламдашуу процесси көбүнчө экономикалык өнүгүү процессине көз каранды, бирок адамзаттын социалдык, маданий, руханий, адеп-ахлактык жана башка чөйрөлөрү да олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болушат. Чакан этникалык маданияттарды жалпы бирдиктүү маданиятка интеграциялоону болжолдогон, маданий глобалдашуу процесси жигердүү технологиялык жана коммуникациялык өнүгүүнүн фонунда жүрүп жатат. Мындан улам, аймактын экономикалык көйгөйлөрү

менен катар баалуулуктар тутуму жана коом дун жашоо образы жалпы глобалдашуу процессине олуттуу тоскоолдуктар болуп саналат.

Адамды айлана-чөйрө менен өз ара байланышын шайкеш келтирүү, анын сезүү жана дүйнө кубулушунун аң-сезимине сиңирүү эстетикалык тарбия берүүнүн жана тарбиялоонун негизги милдеттери болуп саналат [2 менен 4].

Жеке адамдын эстетикалык өнүгүшүнүн негизги баскычы - бул кабылдаган нерсени кабыл алуу жана тажрыйба алуу жөндөмүн өркүндөтүү. Айланадагы жагымдуу атмосфера жана таасир адамда анын айланасында дайыма ушундай атмосфера түзүүнү каалоону пайда кылат. Жана ошол эле процессти же кырдаалды тез-тез кайталоо менен, кабылдоонун курчтугу жогорулайт, бул эстетикалык кабылдоону калыптандырат жана индивиддин калыптанышына негиз салат.

Башка сөз менен айтканда, ушул этапта адам айлана-чөйрөнү анын маанисине, жеке баалуулук багыттарына жана идеалдарына таянып кабылдоо жана түшүнүү жөндөмүн тарбиялайт.

Мектеп билим берүү мекемеси катары адамга жана анын бүткүл келечектеги жашоосуна чоң таасирин тийгизери белгиленген. Жаш муундардын социалдык жана психологиялык жактан өнүгүшүнө өбөлгө түзгөн – бул мектеп. Бирок, билим берүү процесси билим берүү мекемесинин негизги милдети эмес, тескерисинче, коомдун сырттан орнотулган күтүүлөрү менен шартталган. [3, 154-б.]

Советтик мектеп бир түрдүүлүктү, кандайдыр бир деңгээлде социалдык пассивдүүлүктү адамдын адеп-ахлактык мүнөзүнө багыттоону талап кылган, бирок бүгүнкү күндө уникалдуулук идеясы кеңири жайылган, бул көбүнчө ааламдашуу процессине байланыштуу.

Бирдиктүүлүк, бул учурда бирдиктүү мектеп формасын гана эмес, бирдиктүү окуу материалдарын, программаларын жана башкаларды киргизүүнү билдирет, бирок бул эмгекте мектеп формасынын тарбияга

жана билимге тийгизген таасири жөнүндө кеңири изилденген.

Иштин жыйынтыгынан [1, 72-б.] 8-класстын окуучулары арасында жүргүзүлгөн сурамжылоолордун негизинде 41%ы (20 окуучу) мектеп формасын киргизүүгө терс көз карашта экендигин, 25%ы (12) позитивдүү, 34%ы (16) кайдыгер маанайда экендигин байкаса болот.

Дагы бир эмгекте [6, 75-б.] сурамжыланган мектеп окуучуларынын 83%ы мектеп формасынын киргизилишине оң баа бергендиги жөнүндө маалыматтар келтирилген. Бирок сурамжылоого катышкандардын 51%ы мектеп формасы өзгөчө элемент же аксессуар болушу керек деп эсептешет.

Мектеп формасын киргизүү сунушундагы негизги оң жагдай, окуучулар социалдык теңсиздиктин тегизделишин белгилешти. Кыргызстанда маданий көп түрдүүлүк жана көп улуттуулук маселеси өтө татаал жана көйгөйлүү, ал этностор аралык тирешүүгө айланат. [4, 10-б.] Белгиленгендей, бул көйгөй ксенофобиялык жана репрессиялык саясатка кайтып келүүгө түрткү берет, бул билим берүү тутумуна дагы таасирин тийгизет.

Башкача айтканда, Кыргызстандын билим берүү мекемелерине мектеп формасын киргизүү өспүрүмдөрдүн социалдык теңсиздикке болгон мамилесине гана эмес, алардын толеранттуулугуна жана башка маданияттарга болгон сый мамилесине да оң таасирин тийгизиши мүмкүн. Мындай чөйрөнүн болушу окуучулар арасында атаандаштык аспектинин жана снобизмдин жоктугуна алып келет жана окуу процессине көңүл топтоого мүмкүнчүлүк берет.

Корутунду

Көптөгөн социалдык педагогдор белгиленгендей, каклтын көпчүлүгү бирдиктүү мектеп формасын киргизүү идеясын колдошот. Окутуу жана тарбиялоо процессинде мектеп формасы окуучунун уюшкандыгына, тартиптүүлүгүнө жана жоопкерчилигине жакшы таасирин тийгизет. [3]

Ошондой эле, артыкчылыгы форма окуучулардын ортосундагы байланышка тоскоол

болбой, тескерисинче, алардын бири-бири менен көбүрөөк баарлашуусуна түрткү болот. Бул өсүп келе жаткан муундун курчап турган дүйнө менен, башка маданияттар менен, улуттар менен терең таанышуусуна жана адам катары өзүн-өзү билүүсү менен

эстетикалык табитин калыптанышына таасирин тийгизет. Мектеп формасынын терс жагдайы да жок эмес. Окуучуларды мектеп формасын кийүүгө мажбурлоонун натыйжасы алардын мектеп формасына болгон көз карашын терс жагдайга алып келет.

Адабияттар

1. *Иванова А.В., Шеймарданов Ш.Ф.* Мектеп формасынын окуу процессине таасири // NovaInfo.Ru - 2019. №104 6.72-73
2. *Киященко Н. И.* Ааламдашуу жана цивилизациялардын өзгөрүү доорундагы эстетикалык билимдин трансформациясы // Дүйнөлөшүү доору 2010. №2. 127-138-бб.
3. *Люцева И.Ю.* Окуучунун жеке сапаттарын калыптандырууга мектеп формасынын таасири // Заманбап педагогика. 2014. No7 [Электрондук ресурс]. URL: <http://pedagogika.spnauka.ru/2014/07/2507>
4. *Мурзакулова А. Дж., Дятленко П.И.* Кыргызстандагы этномаданий ар түрдүүлүктү башкаруу саясаты: өткөн, азыркы, келечек? // Бишкек 2012. 67-бет
5. *Толстых Н.Н.* Эки сааттын ичинде өнүгүүнүн социалдык психологиясы. 1-бөлүк: студенттер жана магистратура программалары үчүн окуу куралы / Н.Н.Толстых [жана башкалар]; Н. Н. Толстых тарабынан редакцияланган. - Москва: Юрайт Басмаканасы, 2019. – 216-б.
6. *Щербак А.А., Богданова А.О.* Заманбап коомдогу мектеп формасы // Илим жана билим берүү маселелери. 2019. No 12 (59), - [Электрондук ресурс]. URL: <https://scientificpublication.ru/images/PDF/2019/59/shkolnaya-forma.pdf>
7. Школьная форма и ее влияние на учащихся ISBN978—7477-5312-9 ББК 60.542.15-26.М 696.
8. Сборник. Социальная интеграция и развитие этнокультур в евразийском пространстве. Том1.- Барнаул. Алтай. ГУ, 2021.-265.207 <http://elibrary.asu.ru/xmlui/handle/asu/10144?show=full>
9. *Akmataliev, A., Manashov, M., Abdykaarova, T., Salimov, R., Karabaeva, S., Tilenbaeva, G.* URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2021/34/e3sconf_uesf2021_07014/e3sconf_uesf2021_07014.html [Электронный ресурс] В сборнике: E3S Web of Conferences. Сер. “Ural Environmental Science Forum “Sustainable Development of Industrial Region”, UESF 2021”, Том 258. 2021. (дата обращения: 8.01.2022).
10. *Акматалиев, А.Т., Акматова, Г. Э.* Коомдун руханий жашоосунун диалектикасы. URL: <http://not.kg/wp-content/uploads/2022/10/%D0%9D%D0%9E%D0%A2-2-2022.pdf> [Электронный ресурс] // «Наука. Образование. Техника» (НОТ). – Ош, 2022. – С. 95-98. (дата обращения: 8.01.2022).